

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ОМЕЛЬЧЕНКО Людмила Миколаївна

УДК 159.964.21:316.356.2:37.013.44

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ
У МОЛОДІЙ СІМ'Ї**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному аграрному університеті, Кабінет Міністрів України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Стахневич Валентина Іванівна,
Національний аграрний університет,
виконувач обов'язків завідувача кафедри
соціальної роботи та психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Кравець Володимир Петрович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка, ректор;

кандидат психологічних наук, доцент
Бевз Галина Михайлівна,
Центральний інститут післядипломної педагогічної
освіти АПН України,
доцент кафедри педагогіки вищої школи
і прикладної психології.

Провідна установа: Інститут проблем виховання АПН України,
лабораторія соціальної роботи, м. Київ.

Захист відбудеться „8“ лютого 2007 р. о 14³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.09 Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий „25__“ __ грудня _____ 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Шевнюк О.Л.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Важливу роль у розвитку сучасного українського соціуму відіграє молода сім'я, адже саме на цей період життєдіяльності родини припадає народження дітей, процес первинної соціалізації особистості, задоволення її фізіологічних та духовних потреб, реалізація значущих індивідуальних якостей. Одним словом, стан молодого сім'ї визначає рівень майбутнього українського суспільства. Проте прогресивна динаміка сучасної молоді родини пов'язана з численними об'єктивними й суб'єктивними труднощами, які спричинюють появу конфліктів, що часто руйнують сприятливий психологічний клімат сім'ї, негативно позначаються на здоров'ї членів родини, а нерідко зумовлюють розлучення. Таким чином, молода сім'я як соціальний інститут, з яким пов'язуються подальші суспільні перетворення в країні, вимагає уважного вивчення її проблем і потреб, розробки системи соціально-педагогічних умов її становлення й розвитку.

Численні наукові дослідження (Е.Берн, Л.Шнейдер, Ю.Азаров, В.Сисенко, М.Обозов, Т.Жаровцева, Г.Батищева, З.Зайцева, І.Пеша та ін.) свідчать про актуальність потреби соціально-педагогічного дослідження сім'ї, пошуку закономірностей функціонування сучасних молодих родин. До проблем молодого сім'ї зверталися такі науковці: А.Макаренко, В.Постовий, Т.Алексєнко, О.Черкасова (формування педагогічної культури батьків); В.Сухомлинський, З.Зайцева, Д.Луцик, В.Кравець, В.Стахневич (підготовка молоді до сімейного життя); А.Алексюк, І.Зверєва, А.Капська, Л.Коваль, А.Терещенко (науково-педагогічні засади існування системи соціальних служб для молодого сім'ї); Н.Гордєєва, А.Бесєдін, О.Безщотнова, Н.Лавриченко (девіації сімейно-шлюбних відносин), А.Дмитренко, А.Обозова, Ю.Олейник (психологічні фактори подружньої сумісності).

Однак, незважаючи на широкий спектр наукових досліджень у галузі профілактики сімейних розладів (О.Язвінська, М.Мушкевич, Р.Федоренко, Є.Потапчук, І.Дементьєва, М.Птаха та ін.), проблема подолання конфліктів у молодій сім'ї є недостатньо дослідженою. Зазвичай, науковці розглядають або окремі аспекти життєдіяльності молодого сім'ї, що впливають на ступінь її конфліктності, або ж визначають коло проблем молодого родини спільно з труднощами сім'ї як такої, зводячи вирішення конфліктів до практичних порад. Не розглянутими залишаються проблеми готовності членів подружжя до подолання конфліктів, залучення молодих сімей, що потребують психолого-педагогічної допомоги, до роботи центрів соціальної служби для молоді, виявлення оптимальних соціально-педагогічних умов, що сприяють системотворчим процесам молодого подружньої пари.

Отже, немалий обсяг наявного наукового матеріалу, присвяченого сімейній тематиці, засвідчує той факт, що проблема подолання подружніх конфліктів має постійний науковий розвиток, розширюється її методологія, категоріальний апарат, знаходяться нові підходи до

розгляду зазначеного питання. Одним із них може бути дослідження й корекція обставин життєдіяльності молодої подружньої пари. Актуальність, недостатня соціально-педагогічна та методологічна розробка зазначеної проблеми зумовила вибір теми дисертаційного дослідження: **„Соціально-педагогічні умови подолання конфліктів у молодій сім'ї“.**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснюється у межах науково-дослідної теми „Формування гендерної рівності: гендерні відносини у сферах сімейного життя та суспільства“ (110102ПР) кафедри культурології Національного аграрного університету.

Тема дисертації затверджена вченою радою Природничо-гуманітарного навчально-наукового інституту Національного аграрного університету (протокол № 9 від 22 травня 2005 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 2 від 28 лютого 2006 р.).

Об'єкт дослідження – процес становлення молодої сім'ї.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови формування готовності молодих сімей до подолання конфліктів.

Мета – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність соціально-педагогічних умов подолання конфліктів у молодій сім'ї.

Гіпотеза дослідження – гармонізація подружніх стосунків у молодій сім'ї зумовлена соціально-педагогічним впливом, ефективність якого передбачає врахування таких умов: готовність членів подружжя до подолання конфліктів; гуманізація взаємин у субсистемі подружньої пари; реалізація методики консультування молодих сімей, що забезпечує мотивацію вибору конструктивних стратегій подолання конфліктів; інтеграція діяльності соціальних інституцій соціалізації особистості з метою надання психолого-педагогічної допомоги молодим сім'ям; популяризація позитивного іміджу сучасної молодої сім'ї; відкритість молодої сім'ї.

Згідно з поставленою метою та висунутою гіпотезою визначено **завдання дослідження:**

– розкрити соціально-педагогічну сутність поняття „молада сім'я“ та здійснити аналіз психолого-педагогічних процесів у молодій сім'ї;

– виявити та узагальнити ефективні засоби діагностики, а також форми й методи подолання конфліктів у сучасній українській молодій сім'ї, дослідити феноменологічні ознаки, причини, функції та динаміку подружніх конфліктів;

– обґрунтувати структуру готовності членів молодих сімей до подолання конфліктів, визначити критерії її вимірювання;

– виокремити, експериментально перевірити соціально-педагогічні умови, що сприяють подоланню конфліктів у молодій сім'ї;

– розробити методичні рекомендації щодо соціально-педагогічного консультування молодих шлюбних пар.

Методологічною основою дослідження стали системний підхід до вивчення психолого-педагогічних процесів сім'ї, мотиваційна теорія діяльності людини, концепція про зумовленість розвитку людини внутрішніми властивостями та зовнішніми умовами, теорія взаємодії процесів виховання і самовиховання, положення про гуманізацію взаємин батьків та дітей, теза про безперервність процесу соціалізації особистості, про спілкування як основний вид людської діяльності, положення про здатність сім'ї до саморозвитку, самовідновлення, про прояви та функції конфліктів у міжособистісній діяльності.

Теоретичною базою дослідження є концептуальне положення про готовність до сімейного життя як одну з головних умов благополучності родини (В.Сухомлинський, А.Макаренко, В.Кравець, І.Гребенніков), ідея про зумовленість сучасного шлюбу сумісністю членів подружжя як особистостей (С.Голод, В.Левкович, О.Зуськова, Л.Шнейдер, Є.Потапчук), положення про специфіку життєдіяльності молоді сім'ї (В.Постовий, Т.Алексєєнко, Т.Андрєєва, В.Кравець, В.Зацепін), концепція про сім'ю як систему, що водночас характеризується як стабільністю, так і динамічністю (І.Трубавіна, Г.Навайтіс), теза про взаємодію двох сімейних субкультур у процесі формування кожної нової сім'ї (А.Харчев, М.Мацковський, Н.Малярова, Е.Ейдемїллер, В.Юстицькіс), положення про конфлікт як рушійну силу розвитку сім'ї (Дж.Хейлі, М.Еріксон, С.Мінухін, Ч.Фішман, П.Горностай, О.Бодальов), залежність характеру динаміки конфлікту від вибору тактики поведінки в конфліктній ситуації (Г.Навайтіс, А.Єлізаров, В.Кравець).

Для виконання поставлених завдань і перевірки гіпотези використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – теоретичний аналіз філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури, пов'язаної з досліджуваною темою; синтез психолого-педагогічних концепцій дослідження; абстрагування та конкретизація; теоретичне моделювання (мислений експеримент); індукція; дедукція та узагальнення; *емпіричні* – спостереження, порівняння, анкетування, співбесіда, вимірювання, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний), тестування; методи математичної статистики (оцінка статистичної значущості різниці даних за критерієм Ст'юдента, визначення коефіцієнта парної кореляції між показниками, застосування F -критерію Фішера, порівняння теоретичних та експериментальних даних).

Дослідження проводилося впродовж 2003 – 2006 рр., охоплювало **три взаємопов'язані та взаємозумовлені етапи**.

На I етапі (2003 р.) у процесі творчого аналізу теорії та вивчення практики залагодження сімейних конфліктів визначався зміст та структура понять „молода сім'я“, „подружній конфлікт“, розроблялося методологічне підґрунтя подальшого вивчення соціально-педагогічних

умов, що сприяють гармонізації подружніх стосунків у молодій сім'ї, визначалися об'єкт, предмет, мета, гіпотеза, завдання та методи експериментального дослідження.

На II етапі (2004 – 2005 рр.) проводився констатувальний експеримент, розроблялися критерії вимірювання готовності членів молодих сімей до подолання конфліктів, моделювалися та здійснювалися умови, закладені в загальній гіпотезі, що забезпечували стабілізацію міжособистісних стосунків членів подружжя в молодій родині, удосконалювалася в процесі перебігу формувального експерименту методика дослідження.

На III етапі (2006 р.) здійснено експериментальну перевірку соціально-педагогічних умов подолання конфліктів у молодій сім'ї, систематизацію й узагальнення отриманого матеріалу, перевірено окремі концептуальні положення й висновки, уточнювалися методичні рекомендації щодо консультивання молодих сімей та молоді шлюбного віку, розроблених у процесі проведення дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідницька діяльність здійснювалася на базі Національного аграрного університету, Голосіївського районного в м. Києві центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, дитячого дошкільного закладу № 1 („Сонечко“) Відділу освіти Ємільчинської РДА (Житомирська обл.), ВАТ „Обухівське автотранспортне підприємство 13238“ (Київська обл.). Загальна кількість опитаних сімей (N) становила 150 (300 осіб), число молодих родин (n) контрольної та експериментальної груп було однаковим – 36.

Наукова новизна дослідження:

- *вперше визначено* соціально-педагогічні умови подолання конфліктів у молодій сім'ї;
- *обґрунтовано* структуру готовності членів молодого подружжя до подолання конфліктів в єдності мотиваційного, когнітивного, операційно-процесуального, емоційно-вольового і соціального компонентів;
- *розроблено* критерії визначення рівнів готовності членів молодих родин до подолання конфліктів (наявність соціальних мотивів, рівень конфліктологічних знань, задоволеність шлюбом, рівень прояву конфліктності, стратегія виходу із конфлікту, узгодження особистісних сімейних цінностей чоловіків та дружин);
- *конкретизовано* сутність поняття „молода сім'я“ в аспекті з'ясування її соціально-педагогічних характеристик (становлення подружності та батьківства); виявлено специфіку подружніх конфліктів у молодій сім'ї.

Теоретичне значення дослідження полягає в науковій розробці актуальної проблеми соціальної педагогіки, розширенні теоретичних основ соціально-педагогічної роботи із молодю сім'єю; у збагаченні методичних засад соціально-педагогічного консультивання проблемних сімей, поглибленні соціально-педагогічного розуміння молодої сім'ї як суспільної інституції.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає в розробці методичних рекомендацій щодо консультування молодих сімей та молоді шлюбного віку у сфері подружньої взаємодії та впровадженні їх у педагогічну діяльність соціальних працівників, вихователів дитячих дошкільних закладів, викладачів вищих навчальних закладів, підгрунтям яких є створені: програма групового консультування молодих сімей, методичні рекомендації щодо проведення семінару „Основи сімейних стосунків“. Результати дослідження можуть бути використані соціальними педагогами та практичними психологами центрів соціальних служб для дітей сім'ї та молоді, вихователями дитячих дошкільних закладів, вчителями середніх шкіл, викладачами, працівниками відділів виховної роботи закладів освіти I – IV рівнів акредитації.

Впровадження результатів дослідження здійснено в навчально-виховний процес Національного аграрного університету (довідка № 1778 від 8 червня 2006 р.), педагогічну діяльність соціальних працівників Голосіївського районного в місті Києві центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (довідка № 115 від 14 березня 2006 р.), навчально-виховний процес дитячого дошкільного закладу № 1 Відділу освіти Ємільчинської РДА (довідка № 15 від 29 березня 2006 р.), просвітницько-виховну діяльність профспілкового комітету ВАТ „Обухівське автотранспортне підприємство 13238“ (довідка № 24 від 5 квітня 2006 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується обґрунтованістю концептуальних положень дослідження, доцільним об'єднанням філософських, соціально-педагогічних, психологічних інтерпретацій аналізованої проблеми, застосуванням взаємозумовлених та взаємопов'язаних методів дослідження, що відповідають визначеним об'єкту, меті й завданням, репрезентативністю вибірки, застосуванням кількісного та якісного аналізу дослідних даних проведеного експерименту, апробацією основних тез дисертації.

Особистий внесок здобувача полягає в обґрунтуванні критеріїв визначення молодої сім'ї, висвітленні підходів до аналізу подружніх конфліктів та їх функцій у частині статті „Подружній конфлікт у молодій сім'ї“, написаній у співавторстві з В.Стахневич; у з'ясуванні впливу гендерно-рольових стереотипів на життєдіяльність молодої сім'ї у статті „Гендерно-рольові стереотипи як чинники конфліктів у молодій сім'ї“, написаній у співавторстві з В.Стахневич.

Апробація результатів дослідження. Основні матеріали дисертації доповідалися та обговорювалися на III Міжнародній конференції „Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє“ (Київ, 2005), III Міжнародній науково-практичній конференції „Інновації у вищій освіті“ (Ніжин, 2005); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи“ (Київ, 2005); науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, наукових співробітників та аспірантів Національного аграрного університету (Київ, 2004 – 2006 рр.).

Публікації. Теоретичні положення й висновки дисертації висвітлено у 12 публікаціях, з них – 10 одноосібні, 7 надруковано у наукових фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені логікою наукового дослідження. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (273 найменування, із них – 4 іноземною мовою), 9 таблиць (на 9 сторінках), 4 рисунків (на 4 сторінках), 9 додатків (на 38 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 250 сторінок, із них основного тексту – 179.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність і ступінь наукової розробки обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; сформульовано гіпотезу; пояснено концептуальні засади дослідження, зв'язок роботи із науковими програмами й планами, висвітлено наукову новизну, практичне й теоретичне значення, апробацію результатів, структуру роботи.

У першому розділі „*Теоретико-методологічні аспекти вивчення проблеми подолання конфліктів у молодій сім'ї*“ здійснено аналіз поняття „молода сім'я“; розглянуто теоретичні засади проблеми подолання подружніх конфліктів; обґрунтовано феноменологічні ознаки, структуру, динаміку подружнього конфлікту як різновиду соціального; розглянуто функції конфліктів, з'ясовано фактори, що спричиняють їх появу; розкрито методи консультування молодих сімей.

На підґрунті аналізу наукової літератури з'ясовано, що одним зі складних етапів становлення сім'ї є початковий період її життєдіяльності (В.Сисенко, А.Антонов, В.Постовий, Т.Алексєенко). Молода сім'я розглядається в дослідженні як перший початковий період життєдіяльності чоловіка й дружини (що можуть мати дітей дошкільного віку), сімейна активність яких характеризується формуванням подружності та батьківства. Особливим її типом є студентська (Б.Говако, І.Дементьева, В.Балцевич, С.Бурова та ін.).

Висвітлення психолого-педагогічних процесів життєдіяльності молоді сім'ї насамперед спрямовано на розгляд адаптації та інтеграції. Адаптація розуміється як узгодження взаємодії членів подружньої пари з метою досягнення високої її функціональної оптимальності. Даний процес тісно пов'язаний із механізмами родинної інтеграції („спільність долі“, „емоційна ідентифікація з сім'єю“), яка передбачає узгодження позицій, уявлень і думок членів подружжя з різних аспектів сімейного життя (Е. Ейдемїллер, В. Юстицькіс).

Вивчення особливостей життєдіяльності молоді пари дозволило виявити соціально-педагогічні суперечності, що зумовлюють взаємодію членів молодого подружжя: протилежність субкультур генетичних родин, когнітивний дисонанс членів подружжя у питаннях формування функціонально-рольової структури, розбіжність поглядів на проблему

професійної соціалізації, різниця між очікуваннями та домаганнями членів молодих шлюбних пар, неузгодженість методів і принципів виховання дітей тощо. Їх аналіз дозволив дійти висновку про необхідність формування у членів молодих сімей потреби у соціально-педагогічній самоосвіті; виокремити умови сімейного благополуччя.

Аналіз молодого сім'ї як структури, що являє собою підсистему інших складних структур, дав змогу з'ясувати сутність поняття „соціально-педагогічні умови життєдіяльності молодого родини“ – сукупність соціально-педагогічних взаємозв'язків, що зумовлюють внутрішньосімейні процеси й виявляють взаємозалежність сім'ї та соціального середовища.

Розгляд різноманітних підходів до дослідження соціального конфлікту (Л.Козер, З.Фрейд, А.Сухов, О.Леонтьєв, Г.Антонов, М.Рибакова та ін.) дозволив визначити відсутність інтегрованого погляду на конфлікт, що зумовлює труднощі психолого-педагогічного аналізу зазначеного феномену в аспекті розробки методики соціально-педагогічного консультування молодих сімей. У дисертаційному дослідженні з'ясовано, що з позицій соціальної педагогіки конфлікт розглядається як взаємодія 2 або більше суб'єктів, які мають взаємовиключні цілі й реалізують їх у збиток один одному (або один за рахунок іншого). Для глибшого розуміння природи процесу подолання конфлікту визначені функції (деструктивна, конструктивна) та динаміка соціальних конфліктів. З'ясовано, що будь-який міжособистісний конфлікт є соціальним.

На підґрунті аналізу концептуальних положень встановлено, що основою процесу подолання конфліктів є управління ними засобами перевіреної педагогічної технології. Доцільність діяльності щодо подолання конфліктів зумовлена необхідністю вирішення педагогічного завдання, сутність якого полягає в зміні спрямованості конфліктогенної активності та переведенні її в функціональне русло (Є.Тонков).

Педагогічне управління конфліктом розглядається як свідомий цілеспрямований вплив на процес конфлікту на всіх етапах його виникнення, розвитку та завершення, що забезпечує розв'язання соціально значущих завдань (Г.Ложкін, Н.Пов'якель, Г.Антонов). Процес подолання (розв'язання) конфліктів є структурною частиною управління конфліктом поряд із діагностикою, прогнозуванням, попередженням та профілактикою. Подолання конфліктів класифікується як один із конструктивних засобів врегулювання конфліктів, що передбачає спеціальну підготовку опонентів, а також наявність професійного медіатора. Відтак подолання конфліктів у молодій сім'ї розглядаємо як соціально-педагогічну суб'єкт-суб'єктну взаємодію членів молодого подружжя (з можливим посередництвом соціального педагога), спрямовану на узгодження позицій опонентів конфлікту та вироблення стратегії конструктивної поведінки. Таким чином, гармонізація подружніх стосунків у молодій сім'ї зумовлює необхідність формування готовності членів молодого подружжя до діяльності щодо подолання конфліктних ситуацій.

З метою з'ясування адекватних методів розв'язання конфліктів в дослідженні здійснено аналіз подружніх конфліктів. Визначено, що дані конфлікти становлять рушійну силу розвитку молодій сім'ї як прояви суперечностей, пов'язаних із подружньою адаптацією. У дисертації розглянуто методи вирішення конфліктів (переговори, етична бесіда, дискусія, диспут, метод моделювання конфліктних ситуацій, картографія, рольова гра, логічний аналіз, мозковий штурм, метод оцінювальних листків тощо), аналізуються методики, спрямовані на формування умінь та навичок конструктивного вирішення конфлікту: „Конструктивна суперечка“, „Подружня угода“ (С.Кратохвіл), „Подружня конференція“ (Н.Шерман, Н.Фредман), методика психологічної діагностики й корекції конфліктного спілкування в сім'ї В.Смехова, „Зупини шлюбного партнера“ (К.Вітек).

Аналіз теоретичних аспектів життєдіяльності молодій родині, специфіки перебігу конфліктів, практичний розбір мікрофакторів, що впливають на процес сімейної соціалізації, дозволили виявити *соціально-педагогічні умови* подолання конфліктів, які ми розуміємо як сукупність соціальних взаємозв'язків, що зумовлюють внутрісімейні процеси й виявляють взаємозалежність сім'ї та соціального середовища: реалізація методики консультування молодих сімей, що забезпечує мотивацію вибору конструктивних стратегій подолання конфліктів; гуманізація взаємин у субсистемі подружньої пари; популяризація позитивного іміджу сучасної молодій сім'ї; відкритість молодій сім'ї: усвідомлення необхідності звернення до соціальної служби (професійного медіатора) у разі неможливості самостійного вирішення проблеми; інтеграція діяльності соціальних інституцій соціалізації особистості з метою надання психолого-педагогічної допомоги молодим сім'ям.

З метою глибокого аналізу вказаних соціально-педагогічних умов обґрунтовано структуру готовності членів молодих сімей до подолання конфліктів з позицій особистісного підходу (М.Дьяченко, Л.Кандибович, О.Бодальов, Л.Савенкова, О.Кізь та ін). Готовність до подолання конфліктів трактується як прояв особистості, що виявляється у здатності членів молодого подружжя конструктивно вирішувати конфліктні ситуації і прогнозувати можливу появу протиріч у процесі співжиття. Її позитивне значення полягає в тому, що чоловік і дружина здобувають досвід вирішення конфліктної ситуації без застосування агресії, насилля.

Теоретичне дослідження поняття „готовність“ дозволило встановити його багатокомпонентну структуру (М.Дьяченко, Л.Кандибович, Ф.Генов, А.Капська, Л.Савенкова та ін.). Відтак *готовність членів молодих сімей до подолання конфліктів* охоплює мотиваційний, когнітивний, операційно-процесуальний, емоційно-вольовий і соціальний компоненти:

- мотиваційний – становить сукупність цілей, інтересів, настанов, прагнень, бажань членів молодого подружжя, яка зумовлює усвідомлення необхідності відходу від стереотипних форм

поведінки в конфліктній ситуації, критичного ставлення до власної стратегії конфліктної взаємодії, набуття нових знань і вмінь конструктивного подолання сімейних конфліктів;

- когнітивний передбачає освоєння чоловіком та дружиною знань, які сприяють вибору адекватних засобів залагодження конфліктів, знаходження компромісного рішення, з'ясування причин виникнення протиріч у взаємодії тощо; до них належать відомості про: спілкування (комунікацію), конфлікт та його специфіку, технології урегулювання конфліктів, особливості процесів життєдіяльності молодого сім'ї, способи розпізнавання емоційного стану людини тощо;

- операційно-процесуальний охоплює формування конфліктологічних умінь: комунікативних (слухання, відтворення, говоріння), аналітичних (аналіз станів і процесів, виокремлення проблем, причин, факторів, умов, розрізнення вимог і потреб, прийняття рішень), прогностичних (прогнозування розвитку конфліктологічної діяльності з урахуванням наявних та ймовірних проблем кожного члена подружньої взаємодії чи сім'ї в цілому);

- емоційно-вольовий – здатність чоловіка й дружини керувати поведінкою в процесі конфліктної взаємодії, яка зумовлює можливість зосередження на об'єкті конфлікту, формування відповідальності за свої дії, адекватної оцінки ефективності власної поведінки в конфлікті, емоційної стійкості;

- соціальний передбачає наявність просімейної потреби членів подружжя: необхідності брати участь у сімейній взаємодії, усвідомлення багатогранності особистості шлюбного партнера, уміння підпорядковуватись інтересам сім'ї.

Аналіз структури готовності членів молодого подружжя до подолання конфліктів дав можливість визначити *критерії* її вимірювання: наявність соціальних, комунікаційних мотивів; рівень конфліктологічних знань, стиль конфліктної взаємодії, рівень конфліктності, задоволеність шлюбом, узгодження сімейних цінностей членів молодого шлюбної пари, стиль взаємодії. Отримані в результаті дослідження дані про готовність членів молодих подружніх пар до подолання конфліктів дозволили *виділити п'ять груп молодих сімей із різними рівнями готовності*: найвищим, високим, середнім, низьким, найнижчим.

Сімейні пари найвищого рівня визначаються наявністю соціальних та комунікаційних мотивів, повними знаннями про конфлікт, усвідомлення значущості аналізу конфліктної взаємодії для подальшої гармонізації подружніх взаємин, конструктивною конфліктною поведінкою, розумінням специфіки сімейного життя, знаннями про догляд немовлят, виховання дітей дошкільного віку. Стиль сімейної взаємодії – демократичний. Подружжя вирізняються високим рівнем задоволеності шлюбом, здатні надавати допомогу у вирішенні проблем іншим сім'ям.

Для пар високого рівня характерна просімейна мотивація, достатні для подружнього життя знання про конфлікт, особливості його перебігу, наявність розуміння специфіки подружніх

взаємин. Стиль сімейної взаємодії відзначається згуртованістю, взаємною доброзичливою вимогливістю, високим рівнем культури міжособистісних стосунків, демократичністю. Показник задоволеності шлюбом високий, рівень конфліктності – середній. Оптимальними стилями конфліктної взаємодії визнаються компроміс та угода.

Шлюбні пари середнього рівня готовності характеризується такими особливостями: основний мотив укладення шлюбу – кохання, наявність усвідомлення відповідальності свого вибору в поєднанні з недостатнім рівнем знань про сім'ю, досить скептичним ставленням до потреби обмеження власної свободи. Для взаємодії членів подружжя характерна деяка суперечність, що суттєво впливає на рівень конфліктності (середній і високий) та задоволеність шлюбом. Конфліктологічні знання фрагментарні, ставлення до конфлікту стереотипне.

Мотивація членів молодих сімей низького рівня характеризується неусвідомленістю соціальних мотивів. Ступінь задоволеності шлюбом даних сімей низький, а рівень конфліктності високий та найвищий. Подружжя взаємодія відзначається неузгодженістю. Знання про конфлікт фрагментарні, ставлення до названого феномена – негативне. В основі сімейної взаємодії боротьба членів шлюбної пари за головування. Невисокий рівень культури діалогу, нестача прогностичних умінь зумовлюють вибір деструктивних форм поведінки в конфлікті, застосування психологічного насилля тощо.

Взаємодії молодих сімей найнижчого рівня притаманна відсутність стійкої мотивації, необхідність обмеження свободи відкидається. Уявлення про конфлікт і способи його подолання спотворені. Стиль спілкування – анархічний, позначений високою конфліктністю, вирізняється відсутністю навичок ведення конструктивного діалогу, вибором деструктивної форми поведінки. Рівень очікувань членів шлюбних пар значно завищений.

У другому розділі „*Експериментальне дослідження соціально-педагогічних умов подолання конфліктів у молодій сім'ї*“ висвітлено етапи проведення експериментального дослідження, технології організації соціально-педагогічних умов подолання конфліктів у молодій сім'ї, розкрито послідовність реалізації зазначених умов, проведено порівняльний аналіз кількісних та якісних результатів соціально-педагогічної роботи із молодими подружжями.

Обґрунтовані критерії дали змогу визначити рівень готовності молодих сімей до подолання конфліктів шляхом проведення констатувального етапу експериментального дослідження. Загальна кількість опитаних (генеральна сукупність) становила 150 сімей (300 осіб), число молодих сімей контрольної та експериментальної груп було однаковим – 36 (72 особи). Вивчення реального стану готовності до подолання конфліктів здійснювалося із застосуванням методів анкетування, тестування, інтерв'ювання.

Результати констатувального експерименту засвідчили низький рівень готовності до подолання конфліктів молодих сімей генеральної вибірки, що підтверджувалося високою

конфліктною активністю (56% респондентів), низькою оцінкою шлюбу (майже половина опитаних визнала свій шлюб неблагополучним), стереотипним ставленням до конфлікту (84% респондентів класифікували його як однозначно негативне), недостатнім рівнем знань про способи врегулювання сімейних конфліктів (понад 60% респондентів вважали, що конфлікти не піддаються залагодженню, 25% можливим способом розв'язання складних проблем і супе-речностей визнавали розлучення), упередженим ставленням до професійного медіаторства (більше 50%). Високий показник низького рівня готовності членів молодих сімей до подолання конфліктів був характерний і для представників контрольної (22,2%) та значний для експериментальної груп (83,3%).

За результатами проведених опитувань були встановлені типові причини конфліктів у молодих сім'ях, що дало змогу визначити *основні напрямки соціально-педагогічного консультування* молодих подружніх пар щодо проблеми подолання конфліктів: для шлюбів, тривалість яких не перевищувала одного року – шляхи формування демократичного стилю сімейної взаємодії: гендерна рівність, розподіл сімейних ролей; мінімізація деструктивного впливу членів генетичних сімей; узгодження правил та норм життєдіяльності; формування просімейної мотивації, уміння конструктивно вирішувати проблеми; стратегії конструктивної поведінки в конфлікті; формування комунікативних, прогностичних, аналітичних умінь; причини безпідставних ревнощів одного із подружньої діади; функції сім'ї тощо; для молодих пар, тривалість шлюбу яких не переважає п'яти років – подолання конфліктів, зумовлених суперечністю між професійним становленням та опануванням батьківських ролей; формування готовності до виконання батьківських ролей; узгодження поглядів щодо засобів виховання; вироблення сімейного сценарію; розподіл домашніх навантажень; значення сімейного спілкування; особливості сімейного спілкування; підкріплення позитивного образу шлюбного партнера тощо; для сімей, подружній стаж яких сягає понад п'ять років – розв'язання суперечностей між професійним становленням та виконанням подружніх ролей; використання вільного часу; участь членів генетичної сім'ї у вихованні дітей; надмірна професійна зайнятість одного із членів подружжя; планування кількості дітей у шлюбі; проблеми сімейного виховання; формування уміння раціонального використання матеріальних засобів сім'ї; права й обов'язки дітей тощо.

Пошук форм педагогічної допомоги молодим сім'ям здійснювався на підґрунті принципу широкого добровільного залучення молодих сімей до співпраці. Експериментальне дослідження проводилося на базі центрів соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, дитячих дошкільних закладів, сімейних гуртожитків, промислових підприємств. Аргументами такого вибору були: можливість систематичного вивчення особливостей молоді сім'ї з метою надання профілактичної допомоги чи корекції поведінки членів подружжя, забезпечення науковості

змісту консультацій, навчання методів аналізу конфліктної ситуації, проведення групових та індивідуальних консультацій.

Як показав аналіз наукової літератури та здійснений експеримент, труднощі дослідження сім'ї зумовлені такими факторами: складністю сім'ї як соціальної та психолого-педагогічної системи, що охоплює велику кількість зв'язків, формування яких зумовлюється особистісними особливостями членів подружжя, соціальним оточенням, традиціями, соціально-економічними умовами; відсутністю єдиного підходу до проблеми трактування подружнього конфлікту; інтимністю багатьох подій, що відбуваються в сім'ї, їх динамічністю; упередженим ставленням молодих чоловіка та дружини до діяльності соціальних служб.

Тому система вивчення й консультування молоді родини у ході формувального експерименту була побудована з урахуванням таких методичних засад: інформація, адресована членам подружжя, мала рекомендаційний характер; була спрямована на: вироблення потреби перегляду підходів членів шлюбної пари до проблеми подолання конфліктів, формування мотивації щодо підвищення культури поведінки; метою спільної діяльності педагога та молодого подружжя була актуалізація потенційних можливостей самої сім'ї; уся система корекційних дій ґрунтувалася на бажанні молодих чоловіка та дружини зміцнити шлюб, згуртувати сім'ю. З метою врахування даних вимог соціальні працівники, вихователі дитячих дошкільних закладів залучалися до роботи методичного семінару „Методика формування готовності молодих сімей до подолання конфліктів“.

Розроблена *модель соціально-педагогічної роботи* із молодією сім'єю передбачала систему дій щодо консультування членів молодих подружніх пар. Сутність її визначалася такими положеннями: мета консультування молодих сімей – формуванні готовності до подолання конфліктів; завданням її реалізації – забезпечення гуманізації стосунків подружньої пари; впровадження методики консультування молодих сімей, що формує мотивацію вибору конструктивних стратегій подолання конфліктів; популяризація позитивного іміджу сучасної сім'ї; інтеграція діяльності інституцій соціалізації особистості з метою надання психолого-педагогічної допомоги молодим сім'ям; руйнування упередженого ставлення до професійного медіаторства. Реалізація даної моделі забезпечувала можливість формування теоретично виведених умов подолання конфліктів у молодій сім'ї.

У процесі формувального експерименту здійснювались групові та індивідуальні консультування за розробленими програмами. Метою реалізації програми групових консультацій було поглиблення знань членів молодого подружжя про сім'ю, функції чоловіка й дружини, подружні конфлікти та технології їх подолання. Її впровадження забезпечувало підвищення когнітивного рівня готовності членів молодих сімей. Тематика групових консультацій спрямовувалася на розкриття можливостей саморозвитку, самовдосконалення,

самовідновлення сім'ї. Групові консультації здійснювалися у формі лекцій, тренінгів, дискусій, „прес-конференцій“, рольових ігор, бесід, аналізу конфліктних ситуацій тощо.

Методика індивідуальної консультативної роботи із проблемними сім'ями передбачала реалізацію таких послідовних етапів: усвідомлення причин і факторів, що зумовлюють появу конфліктів; аналіз недоліків конфліктної взаємодії; формування комунікативних, аналітичних та прогностичних навичок; вироблення правил конфліктної взаємодії; посилення позитивної просімейної мотивації; закріплення навичок конструктивної конфліктної взаємодії; узгодження ціннісної ієрархії сім'ї та вироблення перспективної мети сімейного співжиття.

Перший етап індивідуальної соціально-педагогічної роботи із молодою сім'єю передбачав виконання таких завдань: здійснення психолого-педагогічного аналізу й діагностики конфліктних ситуацій, що виникали в процесі життєдіяльності молодої сім'ї. Для реалізації цілей використовувались методи: бесіди, інформування, підтримування, особистісного діалогу, позитивної інтерпретації симптомів, метод інтерпретації притч та легенд, творчих робіт; застосовувалася методика діагностики схильності особистості до конфліктної поведінки К.Томаса.

На другому етапі соціально-педагогічний вплив спрямовувався на досягнення усвідомлення членами родини хиб характеру, вироблення навичок самокритичного аналізу своєї поведінки в конфлікті, конструктивної поведінки в конфліктних ситуаціях. Доцільними виявилися методи: оцінювального листка, дискусії, „зміна ролей“, картографія конфлікту, рольові ігри; техніка тренінгу „Потік умінь“, модель врегулювання конфліктів на засадах програми, орієнтованої на теми інтеракцій (Руф К.Кон). Результатом даного етапу ставало вироблення членами сім'ї правил поведінки в конфліктній ситуації, досягнення компромісних рішень щодо манери спілкування кожного в межах сімейної системи.

Домінантою третього етапу було спрямування соціально-педагогічного впливу на зміцнення просімейної мотивації членів шлюбних пар, посилення позитивного ставлення до шлюбного партнера та дітей, зміцнення вуз любові, взаєморозуміння, співпраці, підвищення стійкості до впливу емоційних розладів. Ефективними виявилися методи: ретроспекції, списку, логічного аналізу, спостереження за партнером і дитиною; доцільним було використання сімейних фото-, відео-альбомів, настільних ігор; підготовка сімейних свят, інсценізація казок тощо.

Закріплення навичок конструктивної поведінки в конфлікті, сприяння поглибленню комунікативних, аналітичних прогностичних умінь здійснювалося на четвертому етапі. З метою удосконалення навички детального аналізу власної стратегії ведення конфліктів доцільним було використання методики психологічної діагностики й корекції конфліктного спілкування в сім'ї В.Смєхова, метод бібліотерапії, аналізу дійсних та модельованих конфліктних ситуацій.

Завдання завершального етапу роботи із сім'єю було узгодження ціннісної ієрархії та вироблення єдиної мети співжиття членів подружжя. Особливість останнього етапу – відносна самостійність подружжя у вирішенні проблем. Для цього чоловіку і дружині пропонували створити індивідуальні рангові списки сімейних цінностей, по тому – на основі індивідуальних узгодити єдиний сімейний.

Дієвими виявилися й методи, спрямовані на вдосконалення форм проведення сімейного дозвілля, соціальну рекламу позитивного іміджу родини: виставка виробів, створених дітьми й батьками; презентація „Сімейний портрет“; фотовиставки: „Літня відпустка“, „Родинне дозвілля“, сімейні свята тощо.

Перебіг формувального експерименту дав можливість зробити висновок про доцільність таких форм роботи із молодію сім'єю: батьківська вітальня при дитячому дошкільному закладі, клуб молодих сімей при центрі соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді, консультаційний пункт при дитячо-юнацьких клубах за місцем проживання, виїзний консультаційний пункт при профспілкових організаціях промислових підприємств. Застосування даних форм забезпечило розв'язання проблеми залучення молодих сімей до роботи соціальних працівників за принципом добровільності, виявлення сімей, що потребують допомоги.

Ефективність організації соціально-педагогічних умов перевірялася шляхом аналізу динаміки рівнів готовності членів подружжя до подолання конфліктів у контрольній та експериментальній групах. Зіставлення кількісних та якісних показників обох груп на початковому та завершальному етапі експерименту дав змогу зробити висновок про те, що статистично значущі зміни в рівнях готовності до подолання конфліктів відбулися в експериментальній групі (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів готовності членів молодих сімей до подолання конфліктів

рівні готовності	контрольна група				експериментальна група			
	ДЕ		ПЕ		ДЕ		ПЕ	
	кільк. сімей	%	кільк. сімей	%	кільк. сімей	%	кільк. сімей	%
найвищий	1	2,8	1	2,8	1	2,8	1	2,8
високий	3	8,3	3	8,3	1	2,8	5	13,8
середній	19	52,7	18	50	7	17	23	63,9
низький	11	30,6	12	33,3	23	63,8	6	16,7
найнижчий	2	5,6	2	5,6	4	11	1	2,8

Таким чином, результати проведеної експериментальної роботи доводять: зниження негативного впливу деструктивних конфліктів відбувається внаслідок реалізації обґрунтованих соціально-педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення й нове розв'язання наукової проблеми подолання конфліктів у молодій сім'ї, що виявляється в теоретичному обґрунтуванні ефективних соціально-педагогічних умов подолання конфліктів у молодій сім'ї, їх експериментальному дослідженні та підтвердженні значущості створення. Результати теоретичного аналізу й експериментального дослідження підтвердили гіпотезу, засвідчили вирішення поставлених завдань, створили підґрунтя таких висновків:

1. Теоретичний аналіз категоріального апарату дослідження дозволив розкрити соціально-педагогічну сутність поняття „молода сім'я“ як першого початкового періоду життєдіяльності чоловіка й дружини (що можуть мати дітей дошкільного віку), сімейна активність яких характеризується формуванням подружності й батьківства. Вивчення проблеми дало змогу окреслити прояв таких ознак молодій сім'ї: спроможність адаптації (матеріально-побутової, морально-психологічної, інтимно-особистісної), інтеграції (становлення механізмів „спільності долі“, „емоційної ідентифікації з сім'єю“); вироблення нового стилю життєдіяльності (опанування соціальних ролей батька та матері; поява суперечностей, зумовлених глибинними мотивами поведінки жінки та чоловіка; зміщення психічного й фізичного перевантаження на жінку; прояв пасивності чоловіка при вихованні дітей, виконанні господарських функцій); формування нового стилю спілкування (інтенсивність, інтимність, ревності), що зумовлено багатоаспектністю стосунків (економічні, ідеологічні, емоційно-психологічні, статеві, морально-родинні).

2. На основі аналізу концептуальних положень соціальної педагогіки виявлено, що підґрунтям процесу подолання конфліктів є управління ними засобами перевіреної педагогічної технології. Подолання конфліктів є складовою управління конфліктом поряд із діагностикою, прогнозуванням, попередженням та профілактикою. Подолання конфліктів класифікується як один із конструктивних засобів врегулювання конфліктів, що передбачає спеціальну підготовку опонентів, а також наявність професійного медіатора. Сутність зазначеного феномену в молодій сім'ї полягає в суб'єкт-суб'єктній взаємодії членів молодого подружжя (з можливим посередництвом соціального педагога), спрямованій на узгодження позицій опонентів конфлікту та вироблення стратегії конструктивної поведінки.

У дослідженні розглянуто методи вирішення конфліктів (переговори, етична бесіда, дискусія, диспут, метод моделювання конфліктних ситуацій, картографія, рольова гра, логічний

аналіз, мозковий штурм, метод оцінювальних листків тощо), проаналізовано методики, спрямовані на формування умінь та навичок конструктивного вирішення конфлікту: „Конструктивна суперечка“, „Подружня угода“(С.Кратохвіл), „Подружня конференція“ (Н.Шерман, Н.Фредман), методика психологічної діагностики й корекції конфліктного спілкування в сім'ї В.Смехова, „Зупини шлюбного партнера...“ (К.Вітек).

Встановлено, що подружній конфлікт розглядається як загострення інтерперсональних відносин чоловіка й дружини, коли їх позиції, стосунки, цілі стають несумісними, взаємовиключними або ж сприймаються такими. З'ясовані ознаки і характеристики конфлікту дозволяють стверджувати, що сімейний конфлікт є різновидом соціального. У процесі вирішення означених нами завдань виявлено, що основними функціями сімейного конфлікту є деструктивна та конструктивна; динаміка зазначеного феномена зумовлюється такими процесуальними характеристиками: латентність, демонстративність, агресивність; визначено об'єктивні та суб'єктивні фактори появи конфліктів у молодій сім'ї.

3. Обґрунтовано, що готовність до подолання конфліктів – це прояв особистості, що виявляється у здатності членів молодого подружжя конструктивно вирішувати конфліктні ситуації і прогнозувати можливу появу суперечностей у процесі співжиття. Позитивне значення готовності членів молодих шлюбних пар до подолання конфліктів полягає в тому, що чоловік і жінка здобувають досвід вирішення конфліктної ситуації „мирним“ шляхом без застосування агресії, насилля. Теоретичний аналіз поняття готовності молодих шлюбних пар до подолання конфліктів дозволив визначити структуру даного феномена, що охоплює мотиваційний, когнітивний, операційно-процесуальний, емоційно-вольовий і соціальний компоненти, та критерії їх вимірювання (наявність соціальних, комунікаційних мотивів; рівень конфліктологічних знань, стиль конфліктної взаємодії, рівень конфліктності, задоволеність шлюбом, узгодження сімейних цінностей членів молодої шлюбної пари).

4. У процесі експериментальної роботи нами виявлено, що гармонізація подружніх стосунків у молодій сім'ї залежить від адекватних соціально-педагогічних умов. Такими визначальними соціально-педагогічними умовами подолання конфліктів є: гуманізація взаємин у субсистемі подружньої пари; реалізація методики консультування молодих сімей, що забезпечує мотивацію вибору конструктивних стратегій подолання конфліктів; інтеграція діяльності соціальних інституцій соціалізації особистості з метою надання психолого-педагогічної допомоги молодим сім'ям; популяризація позитивного іміджу сучасної молодої сім'ї; відкритість молодої родини. Виявлена на основі аналізу динаміка збільшення кількості сімей експериментальної групи з найвищим (від 3% до 6%), високим (від 3% до 9%), середнім (від 17% до 63%) та зниження з низьким (від 63,8% до 16,7%) і найнижчим (від 11% до 2,8%) рівнями

готовності до подолання конфліктів свідчить про ефективність дії сформованих соціально-педагогічних умов.

5. За результатами експериментальної роботи нами були розроблені методичні рекомендації: програма групового консультування молодих сімей, методика індивідуального консультування проблемних молодих сімей, методичні рекомендації щодо проведення семінарів „Методика формування готовності молодих сімей до подолання конфліктів“, „Основи сімейних стосунків“. Їх реалізація сприяє підвищенню рівня готовності членів молодих сімей до подолання конфліктів, активізує потенційні можливості членів подружньої пари щодо зміцнення шлюбу, згуртування сім'ї. Дані навчально-методичні матеріали можуть бути використані соціальними педагогами та практичними психологами центрів соціальних служб для дітей сім'ї та молоді, вихователями дитячих дошкільних закладів, вчителями середніх шкіл, викладачами вищих навчальних закладів, членами молодих сімей та молоддю шлюбного віку.

Водночас проведене дослідження засвідчує необхідність розробки програм соціально-педагогічної роботи із молоддю сім'єю, спрямованих на формування гендерної рівності. Подальшого дослідження потребують такі напрями: вплив масової субкультури на рівень прояву конфліктності сім'ї; значення особливостей соціалізації членів подружжя у процесі формування сучасної молоді сім'ї.

Основні положення дисертаційного дослідження відображено у таких публікаціях:

1. Омельченко Л.М. Соціально-педагогічні умови формування духовного здоров'я сучасної молоді сім'ї // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць / За ред. ак. АПНУ Євтуха М.Б. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2005. – № 29. – С. 82 - 85.

2. Омельченко Л.М. Соціально-педагогічні причини виникнення подружніх конфліктів у молодих сім'ях // Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М.В. Гоголя: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин. – 2005. – № 4. – С. 65 - 68.

3. Омельченко Л.М. Теоретико-методологічні аспекти аналізу подружнього конфлікту в молодій сім'ї // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. За заг. ред. проф. А.Й. Капської. Том XXV. – К: Логос, 2005. – С. 21 - 31.

4. Омельченко Л.М. Психолого-педагогічні методи діагностики та корекції конфліктних подружніх стосунків у молодій сім'ї // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К.: НАУ, 2005. – № 69. – С. 234 - 243.

5. Омельченко Л.М. Девіація сімейно-шлюбних стосунків у сучасній сільській молодій сім'ї // Науковий вісник Національного аграрного університету. – Випуск 76. – К.: НАУ, 2004. – С. 338 - 341.

6. Стахневич В.І., Омельченко Л.М. Подружній конфлікт у молодій сім'ї // Науковий вісник Національного аграрного університету. – К.: НАУ, 2005. – № 88. – С. 199 - 204. (Особистий внесок полягає в обґрунтуванні критеріїв визначення молоді сім'ї, висвітленні підходів до аналізу подружніх конфліктів та їх функцій).

7. Омельченко Л.М. Соціально-педагогічні умови подолання конфліктів у молодій сім'ї // Педагогічна освіта: Теорія і практика: Збірник наукових праць: Психологія. Педагогіка / Інститут проблем виховання АПН України; Київський міський педагогічний університет ім. Б.Д. Грінченка / І.Д. Бех (гол. ред. кол.). – К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2006. – № 5. – С. 25 - 29.

8. Омельченко Л.М. Алкоголізм та наркоманія як чинники деструктивних конфліктів у молодій сім'ї // Здоровий спосіб життя: Збірник наукових статей. – Львів: Бодлак, 2005. – Випуск 6. – С. 37 - 40.

9. Омельченко Л.М. Психолого-педагогічні підходи до формування реалістичного образу сім'ї у студентів-аграрників // Реформування системи аграрної вищої освіти в Україні: досвід і перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 21 квітня 2005 р. Національний аграрний університет. – Ч. II. – К.: НАУ, 2005. – С. 11 - 14.

10. Омельченко Л.М. Уявний образ сім'ї як один із факторів сімейної стабільності // Здоровий спосіб життя: Збірник наукових статей. – Львів: Бодлак, 2005. – Випуск 5. – С.54 - 57.

11. Омельченко Л., Стахневич В. Гендерні стереотипи як чинники конфліктів у молодій сім'ї // Жінка в науці та освіті: минуле, сучасність, майбутнє. Матеріали Третьої міжнародної науково-практичної конференції (3 – 5 листопада 2005 р.). – К.: СПД „Микола Мельник“, 2005. – С. 220 - 225. (Особистий внесок полягає у з'ясуванні впливу гендерно-рольових стереотипів на життєдіяльність молоді сім'ї).

12. Омельченко Л.М. Подружній конфлікт у молодій сім'ї: Методичний посібник. – К.: Науковий світ, 2006. – 49 с.

Омельченко Л.М. Соціально-педагогічні умови подолання конфліктів у молодій сім'ї. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2006.

Дисертаційне дослідження присвячено процесу подолання конфліктів у молодій сім'ї. Здійснено аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури; розкрито сутність поняття „молода сім'я“; охарактеризовано психолого-педагогічні процеси молоді сім'ї; виявлено причини, функції та динаміку міжособистісних конфліктів у молодій сім'ї; з'ясовано структуру готовності членів молодих подружніх пар до подолання конфліктів, визначено

критерії її вимірювання; обґрунтовано й експериментально перевірено соціально-педагогічні умови подолання конфліктів у молодій сім'ї; розроблено методичні рекомендації щодо соціально-педагогічного консультування молодих шлюбних пар.

Представлені матеріали можуть бути використані соціальними педагогами та практичними психологами соціальних служб, вихователями дитячих дошкільних закладів, вчителями середніх шкіл, викладачами, працівниками відділів виховної роботи закладів освіти I – IV рівнів акредитації.

Ключові слова: молода сім'я, подружній конфлікт, готовність до подолання конфліктів, соціально-педагогічні умови подолання конфліктів, фактори конфліктної взаємодії.

Омельченко Л.М. Социально-педагогические условия преодоления конфликтов в молодой семье. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2006.

Диссертация посвящена исследованию актуальной проблемы преодоления конфликтов в молодой семье. Анализ научной литературы позволил сделать концептуальные выводы, обусловленные заданиями исследования: молодой семье присущи процессы модификации социально-ролевой, функциональной, социализирующих сфер жизнедеятельности, которые отражаются на семейном климате.

Выявленные критерии измерения молодой семьи, а также анализ психолого-педагогических процессов дают возможность рассматривать ее как первый начальный период жизнедеятельности супругов (которые могут иметь детей дошкольного возраста), семейная активность которых характеризуется формированием супружества и родительства. Исследованные тенденции засвидетельствовали влияние социально-педагогических факторов на процессы формирования и развития молодой семьи.

В диссертации выяснено, что в социальной педагогике конфликт рассматривается как столкновение людей, идей, интересов, потребностей, оценок, уровней ожиданий и притязаний. Основанием преодоления конфликтов есть управление ими средствами проверенной педагогической технологии. Целесообразность деятельности по преодолению конфликтов обусловлена необходимостью изменения направленности конфликтогенной активности в функциональное русло. Педагогическое управление конфликтами рассматривается как сознательное целенаправленное влияние на процесс конфликта на всех этапах его возникновения, развития и завершения, что обеспечивает решение социально значимых задач.

Анализ теоретических аспектов жизнедеятельности молодой семьи, а также практика проведенного исследования явились базой обоснования социально-педагогических условий преодоления конфликтов в молодой семье: реализация методики консультирования молодых семей, обеспечивающей мотивацию выбора конструктивных стратегий преодоления конфликтов; гуманизация отношений в подсистеме супружеской пары; популяризация позитивного имиджа современной семьи; открытость молодой семьи; интеграция деятельности социальных институций социализации личности с целью предоставления помощи молодым семьям.

Обоснованная готовность молодых супругов к преодолению конфликтов рассматривается как способность к конструктивному разрешению конфликтных ситуаций, их предупреждению и прогнозированию возможных появлений противоречий в процессе совместной жизни. Разработанная структура готовности молодых супругов включает компоненты: мотивационный, когнитивный, операционально-процессуальный, эмоционально-волевой и социальный. Их обоснование позволяет раскрыть природу социально-педагогических влияний в системе жизнедеятельности молодых супругов. Выделены критерии измерения готовности: присутствие социальных и коммуникационных мотивов, удовлетворенность браком, уровень конфликтности, согласование супружеских ценностей, уровень конфликтологических знаний, тактика разрешения конфликтов.

Определены уровни готовности молодых супругов к преодолению конфликтов: самый высокий, высокий, средний, низкий, самый низкий. Проведенный эксперимент подтвердил влияние обоснованных социально-педагогических условий на процесс гармонизации супружеских взаимоотношений.

Исследование подтвердило социально-педагогическую необходимость формирования конфликтологических знаний и навыков молодых супругов. В диссертации предложена модель организации социально-педагогических условий преодоления конфликтов в молодой семье. Методические рекомендации, разработанные в ходе исследования: программа группового консультирования, методика индивидуального консультирования проблемных молодых семей, программы научно-методических семинаров „Методика формирования готовности членов молодых семей к преодолению конфликтов“, „Основы супружеской жизни“, – могут использоваться социальными педагогами и практическими психологами социальных служб, воспитателями дошкольных учреждений, сотрудниками отделов воспитательной работы образовательных учреждений I – IV уровней аккредитации.

Ключевые слова: молодая семья, супружеский конфликт, готовность к преодолению конфликтов, социально-педагогические условия преодоления конфликтов, факторы конфликтного взаимодействия.

Omelchenko L. Social and pedagogical conditions of conflicts removal in a young family. – The manuscript.

The Candidate of Pedagogy degree dissertation at the specialty 13.00.05. – Social Pedagogy. – National M. Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2006.

The dissertation study is devoted to process of conflicts removal in a young family. It is realized the analysis of philosophical, sociological, psychological, pedagogical literature; it is determined the essence of the notion “young family”; it is explained the psychology and pedagogical processes which are occurring in a young family; it is explored development of the social conflict theories, it is characterized the reasons, the functions and dynamics of interpersonal conflicts in a modern Ukrainian family; it is determined the structure of a conflict readiness of the young family pairs members; it is explained its measurements; it is theoretically substantiated and experimentally checked social and pedagogical conditions, which promote to removal conflicts in a young family; it is designed methodical recommendations for consultations of young family pairs.

The research has confirmed the social and psychological need of the shaping conflict knowledge and skill newlyweds. The presented materials can be used by social teachers and practical psychologists of the social services, by educators of kinder-gardens, by teachers of secondary schools, by lecturers, by the instructors of educational establishments of I – IV levels of accreditation.

Key words: young family, family conflict, conflict readiness, family socialization, conflict interaction factors.